

Onderzoek doen naar Indiëveteranen

De koloniale oorlog van mijn opa

Mijn opa vocht als soldaat tijdens de koloniale oorlog in Indonesië. De dagboeken en brieven die hij naliet, waren een perfect uitgangspunt voor mijn onderzoek naar zijn verleden. Maar waar begin je met zoeken als zulk materiaal niet voorhanden is? Ronald Nijboer

Evert-Jan Nijboer op Malakka, 1945.
Part. coll.

Een grote houten legerkist met daarop in witte letters zijn naam geschilderd: Evert-Jan Nijboer. Daaronder zijn onderdeel: Staf Korps Militaire Politie. Drie dagboeken, een fotoalbum, veel losse foto's en ruim driehonderd brieven. Zestig jaar lang had mijn opa Evert-Jan Nijboer dit bewaard, tot aan zijn dood in 2008. Toen mijn vader de kamer van mijn opa in het verzorgingstehuis opruimde, vond hij daar al dat materiaal. De familie wist wel dat opa als soldaat vlak na de Tweede Wereldoorlog in Indonesië had gediend, maar dat er zoveel tastbaars was overgebleven wist niemand.

Mijn vader stalde de spullen op zijn zolder. Na een tijdje werd ik nieuwsgierig en begon ik in een van de dagboeken te bladeren. Ik wilde weleens weten wat opa nou had opgeschreven en wat hij in Indië had meegemaakt. Eigenlijk wist ik vrij weinig van die koloniale oorlog. Nadat ik eenmaal mijn grootvaders handschrift had ontcijferd, kon ik niet meer ophouden met lezen. Opeens veranderde de oude opa die ik me herinnerde – met witte snor en altijd een grijze geruite pet op zijn hoofd – in een jongeman van eenentwintig jaar met een klein vlassnorretje en een onschuldige blik in zijn ogen. Die jongen vertrok vanuit een Overijssels boerendorp naar de andere kant van de wereld. Naar Indië.

Daar kwam hij terecht in een bloedige oorlog. Een voor Nederland verloren oorlog bovendien. Na drie lange jaren van huis keerde hij in 1948 gedesillusioneerd terug. Onbegrepen als hij zich voelde besloot hij er het zwijgen toe te doen. Wat op Java was gebeurd, bleef op Java, zo nam hij zich voor.

Evert-Jan was bepaald geen uitzondering. Hij was een van de ruim tweehonderdduizend mannen die door het Nederlandse leger werden ingezet tijdens de koloniale oorlog. Een groot deel van die mannen zou bij thuiskomst zwijgen over wat ze hadden meegemaakt. De dagboeken waren het startpunt van mijn zoektocht naar het verleden van mijn opa. Hij mocht zelf dan

‘Een vrouw mailde mij en vertelde me dat zij de dochter was van mijn opa’s luitenant’

Evert-Jan Nijboer omstr. 1948.
Part. coll.

altijd zijn mond hebben gehouden, zijn nalatenschap vertelde heel veel. Ik had het geluk van die nalatenschap, maar veel nazaten moeten het met veel minder doen; een herinneringstegel aan de muur of een incidentele anekdote. Hoe begin je dan je zoektocht?

Persoonsarchief opvragen bij Defensie

De eerste stap om in het verleden van een Indiëveteraan te duiken is het opvragen van het persoonsdossier bij het ministerie van Defensie. Om het dossier van mijn opa in handen te krijgen, had ik enkel het uittreksel uit het overlijdensregister nodig. Uiteindelijk ontving ik een document van zes pagina's met daarin zijn staat van dienst. Van 'Verbonden bij het Gezagsbataljon Indië als oorlogsvrijwilliger bij de Koninklijke Landmacht' op 4 augustus 1945 tot het vertrek uit Batavia 'per s.s. Grote Beer' op 28 februari 1948. Ik kon precies achterhalen op welk moment hij bij welke afdeling van de Militaire Politie (MP) actief was geweest en waar hij zijn opleiding in Engeland had genoten. Het opvragen kan op internet via deze link: defensie.nl/onderwerpen/archief/inhoud/persoonsarchief

Troepenoverzicht 1945-1950

Mijn opa zat bij de W-Brigade, zo was te lezen in de staat van dienst. 5 MP I was zijn onderdeel. Maar dan? Want het leger was doorspekt met afkortingen van bataljons en compagnies als 3-1 RI, 4 Inf XII KNIL of 2 INBAT. Het was dus eerst zaak om al die verschillende onderdelen te leren kennen. De website indie-1945-1950.nl was daarbij van grote waarde. Dat is een particuliere site die zich ten doel stelt een helder overzicht

Evert-Jans groep van het Gezagsbataljon op Malakka, 1945. Part. coll.

te geven van de ingezette troepen tijdens de koloniale oorlog. Dankzij dit overzicht kreeg ik grip op de onderdelen en kon ik de W-Brigade plaatsen tussen alle andere met hoofdletters aangeduide brigades, zoals de T-Brigade en de U-Brigade. Ook vond ik hier informatie over de plekken waar de W-Brigade was ingezet en kwam ik oude kronieken tegen met titels als *Een jaar W-Brigade* en *De W van Willem*. Zo kon ik mijn opa's spoor steeds verder volgen.

Advertentie in een veteranenblad

Na het verkrijgen van die eerste informatie heb ik een advertentie geplaatst in de veteranenbladen *Checkpoint* en *Sobat*. Met behulp van het persoonsdossier van mijn opa kon ik de advertentie zo nauwkeurig mogelijk opstellen: wanneer hij waar heeft gezeten en bij welke onderdelen. De redacties van beide bladen waren zeer behulpzaam bij het plaatsen van de advertentie. Anno 2017 is er nog maar een kleine groep Indiëveteranen in leven, en veel van de mannen die er nog zijn, lezen een van deze bladen. De advertenties leverden mij dan ook twee zeer waardevolle contacten op.

Een vrouw mailde mij en vertelde me dat zij de dochter was van mijn opa's luitenant. Die luitenant speelde een belangrijke rol bij reddingsacties waarbij mijn opa

betrokken was. Helaas overleed hij op Java en ik had dan ook niet verwacht al te gedetailleerde informatie over hem te kunnen vinden. Dat was buiten zijn dochter gerekend. Zij was de archieven in gedoken en had veel speurwerk naar haar vader verricht, informatie die allemaal zeer bruikbaar was om mijn opa's acties in te kleuren.

Het tweede contact was met een veteraan die mijn opa daadwerkelijk in zijn diensttijd had meegemaakt. Ze hadden samen de hele bootreis beleefd, evenals de opleidingsperiode in Engeland en Maleisië. Dankzij hem kon ik mijn opa's reis beleven door de ogen van iemand die het daadwerkelijk had meegemaakt.

Interviews Veteraneninstituut

Maar met het verstrijken der jaren wordt het vinden van dit soort getuigen steeds moeilijker. Gelukkig zijn er al veel verhalen van veteranen opgeslagen. Ik heb veel gehad aan het interviewproject dat het Veteraneninstituut heeft opgezet. Ruim zeshonderd veteranen zijn de afgelopen jaren geïnterviewd en al deze interviews zijn terug te luisteren. Onder de geïnterviewden zit ook een grote groep Indiëgangers.

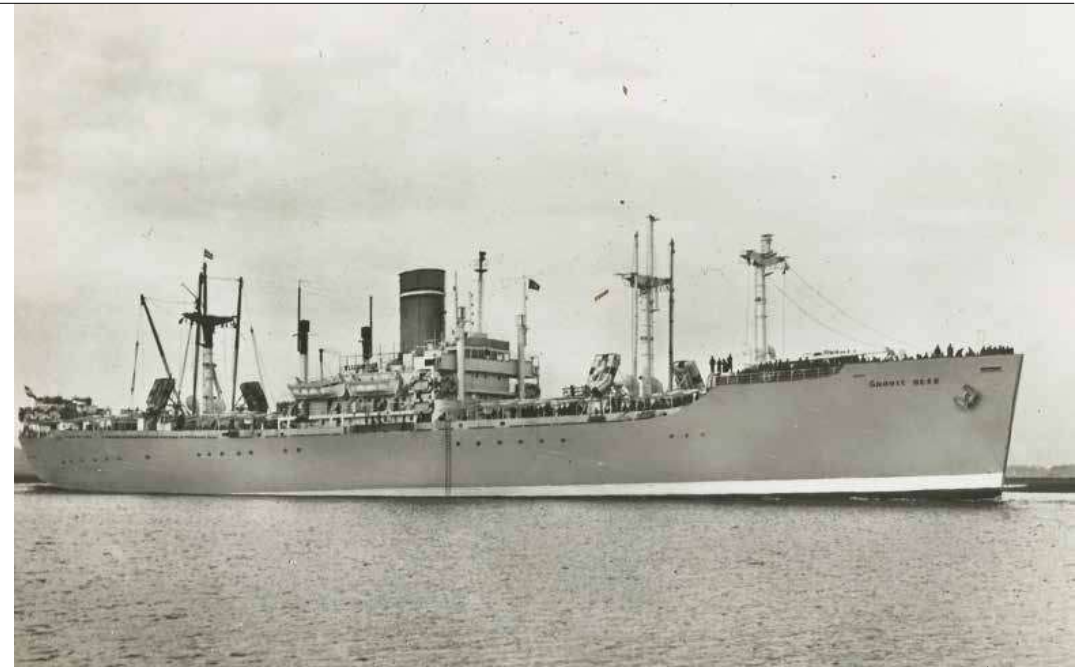

Gedenkboekje H.J. Ansems,
Een jaar W-Brigade, 1947

Herinneringstegel.
Part. coll.

Het schip 'Groote Beer' waarop Evert-Jan terugvoer naar Nederland. Part. coll.

Doordat elke tien minuten audio bij elk interview is samengevat in tekst, kun je er met gerichte zoekwoorden heel gemakkelijk interessante interviews uit filteren.

Instituten en Indiëgangers

Toch was ik grotendeels afhankelijk van de geschreven bronnen. De oude gedenkboekjes gaven mij een uitgebreid verslag van het ontstaan van een specifiek onderdeel, waar het geplaatst was en wat de meest memorabele gebeurtenissen waren. De boekjes zijn weliswaar vaak gekleurd, omdat ze tijdens of vlak na de oorlog door de legerstaf waren samengesteld en daarom doorkleurd zijn met zinnen als 'hier konden de mannen der

W-Brigade voor het eerst deze zegenrijke invloed aanschouwen van de Nederlandsche bezetting van een pas van terrorisme bevrijd gebied'. Toch was een kroniek als *Een jaar W-Brigade* waardevol voor mijn onderzoek. Zo las ik een gedetailleerde beschrijving van een succesvolle actie waarbij mijn opa bevorderd werd tot sergeant. Het was weliswaar niet betrouwbaar genoeg als enige bron, maar gaf mij wel meer informatie en nieuwe aanwijzingen.

Veel oude gedenkboekjes zijn terug te vinden in bibliotheken van instituten die informatie over Nederlands-Indië in huis hebben, zoals het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), het NIOD of Museum Bronbeek. Als ik een boek op het spoor was gekomen en dit graag wilde inzien raadpleegde ik de catalogi van deze instituten (gemakkelijk te vinden via hun websites) en ging dan naar het desbetreffende instituut. Een deel van de boekjes is ook vanuit huis te bekijken, bijvoorbeeld via de website indiegangers.nl. Ook die site is een particulier initiatief en heeft veel van deze documenten gedigitaliseerd en beschikbaar gesteld.

Facebookgroepen

Historisch onderzoek is vaak een eenzame bezigheid. Urenlang zoek je in archieven naar puzzelstukjes die je iets verder op weg helpen. Toch zijn er veel mensen die dezelfde interesse delen. Ik kwam er tijdens mijn onderzoek al snel achter dat ik niet de enige was die naar het verleden van een Indiëveteraan zocht. Op Facebook stuitte ik op verschillende groepen van

mensen die zich hiermee bezighouden, vaak ook nog gericht op zeer specifieke onderdelen: van de 7 December Divisie tot de Mariniersbrigade. Een erg interessante vond ik 'Indië-militairen 1945-1950'. De pagina bevat veel tips voor onderzoek, en je kunt ook een oproep plaatsen met een specifieke onderzoeksvraag.

Archiefonderzoek

Als je dan vervolgens echt de diepte in wilt, zijn vooral de archieven bij het Nationaal Archief welhaast onuitputtelijk. Via de website gahetna.nl kun je beginnen met het zoeken in de collectie. In de fotocollectie kom je met de juiste zoekwoorden al snel een heel eind. Behalve de fotocollectie zijn er nog eens bijna zeventien duizend afzonderlijke archieven. Ook hier kun je zoeken via heel specifieke zoekwoorden, zoals de plaats waar iemand zich bevond of het onderdeel waar hij in zat. Verder helpt het om de inventaris van de meest interessante archieven te bekijken. Het kost een tijdje om de zoekmethode in de vingers te krijgen, maar eenmaal gelukt levert het veel op. Interessante archieven voor onderzoek naar de koloniale oorlog zijn onder meer:

- 2.10.17 - Proc.-Gen. Hooggerichtshof Ned.-Ind.

Dit is het archief van de procureur-generaal. Het bevat onder andere dossiers over strafzaken van Japanse, Republikeinse en Nederlandse misdaden.

- 2.10.62 - NEFIS en CMI. Dit archief biedt inzicht in de verslagen van inlichtingendiensten van het Nederlandse leger.
- 2.13.132 - Strijdkrachten Ned-Indië. Dit bevat onder meer weekverslagen van specifieke onderdelen, waardoor je heel gericht op bepaalde acties kunt zoeken.

Echt diepgravend onderzoek naar een Indiëveteraan is ingewikkeld. Het kost veel tijd om je weg te vinden in de archieven en grip te krijgen op de complexiteit van de oorlog en de legerstructuur. De koloniale oorlog helemaal begrijpen is waarschijnlijk een illusie, maar met enkele doelgerichte zoekacties lukt het wel om de sluijer van het verleden van een vader of opa iets op te lichten. ●

Ronald Nijboer is schrijver en onderzoeker. Afgelopen zomer publiceerde hij het boek *Tabé Java, tabé Indië. De koloniale oorlog van mijn opa*

'Hier konden de mannen der W-Brigade voor het eerst deze zegenrijke invloed aanschouwen van de Nederlandsche bezetting van een pas van terrorisme bevrijd gebied'